

פרשת וישב

אהלי שבת

דבריהם הם
זכרונם

הרשב"ה ז"ל מרח"ק ראש
היישוב הברא"ל
שמי"נ ז"ל
עמוד ב'

דבר שבת

רבינו הגדול מרן הגר"ד לנדו שליט"א

מלחמת החשמונאים אי הוּיָא מלחמת מצוה [ובדחיית איסור רציחה מפני חילול השם]

(א) מצאנו גדר־מלחמה, רשות ומצוה. יעוין סוטה מ"ד. ולכאורה רק כעין מה שנתפרש שם כגון מלחמת יהושע ועמלק או עזרת ישראל מצר',

וכן מלחמות
 ה' ש' ת'
 להרחיב גבול
 ישראל על
 פי מלך, אבל
 ענינים אחרים
 לכאורה לא
 מצאנו בהם דין
 מלחמה. ונפ"מ
 יתכן למצות
 ויתד תהיה לך
 וכו' ויד תהיה
 לך וכו'² ועוד
 דינים³.

והנה לפי זה במלחמת חשמונאים שהי' לענין קיום התורה לא מצאנו דיש עלה דין מלחמה, שאין זה רק לענינים שנתפרשו. וגם צ"ע אם היה גדרי התנאים הנדרשים לזה⁴.

(ב) והנה עצם ענין מלחמה לכאורה יש בזה חידוש גדול, שבכל המצוות

פקוח נפש דוחה כל המצוות, ואילו במלחמה איכפה (ואדרבא) הותר ענין זה, ואפי' במלחמת הרשות, ולא חשיב מאבד עצמו לדעת, דזהו מדין מלחמה שנתחדש בתורה. אמנם במלחמת בית חשמונאי, שמסרו נפשם ליהרג, היאך הותר להם לסכן נפשם לזה. ויתכן דהיתה בזה הוראת שעה, אך לכאורה לא משמע כן.

אין אנו יורעים השמונת שנים, אבל כל התחזקות
בבין אדם לחברו רצוי למגן המסוק.
ובפרט מעלת היתור לזולת, יהא אשר יהא, וכל אדם
ובכל מצב יאחז במידת היתור המעוררת רחמי שמים,
וביותר כאשר האדם מוקר בדרכי מסביר שהדגש עמו.
כזו להוזהר בחלכות שבת אשר מציינים בהם מכשולות
ואפילו במלאכות ראדורייא ולהשתדל ללמוד את
החלכות המתייחסות לענינים השכיחים ולהתעניין
אצל ת"ח במשרתי אשר לא ירכים ויחכמו בהם.
והם יצילנו מכל צרות ודורעין בישין, ואר שקט
ושלום יהיו מנת חלקנו כל הימים.
ונזכה כולנו לחיושע תשועת עולמים ב"א.
אמר לעשקי פי וישלח תשמיש, דוב לנר

העיר, ואחר כך שולחין ב' ת"ח להשיבם בתשובה, ואם לא שבו מצווין לכל ישראל לעלות עליהן וצדין עליה ועורכין עמהן מלחמה עד שתבקע העיר.

והנה מדין מצות לדון דין עיר הנדחת הו"ל ככל המצוות ופקוח נפש דוחה

אין אנו יודעים חשבונות שמים, אבל כל התחזקות
בכין אצל הלבוש רצוי לפני המסע.
ובפרט מעלת היתור לזולת, היא אשר יאה, וכל אדם
מבין מבין יאחז במצות המצוות המעוררות חשמי
וביותר כאשר האדם קוֹרֵר בדבר שסבור שהצדק עמו.
כיון להיחזר בחלומות שבת אשר צריכים בהם ממשלות
אפילו במלאכות דאורייתא ולהשתדל ללמוד את
ההפלות המתייחסות לעניינים השחיתים ולהתניין
אצל ת"ח מפרטיון אשר לא רבים יזכמו בהם.
והשם יצילנו מכל צרות וטרדין בישין, ואר שבת
ונשאלת מזה חזון להקטן כל חשיבים.
ונזכור כולנו להיושע טועות עולמים בב"א.

אור עיניים 6 ושלוחת תשס"ה, דוב לנד

1. The first part of the paper is devoted to the study of the properties of the function $f(x)$ which is defined on the interval $[0, 1]$ and satisfies the conditions $f(0) = 0$ and $f(1) = 1$. It is shown that the function $f(x)$ is continuous on the interval $[0, 1]$ and that it is differentiable at the point $x = 0$ with the derivative $f'(0) = 1$.

המשך בעמוד הבא

שמלחמתן מלחמת מצוה מ"מ אינן בכלל פטור מחנה, אלא א"כ יש בהם משום הצלה, ועי"ש בכל הסימן.

4. עי' מנחת חינוך מצוה ק"ז ובחיידושי הגרי"ז סוטה דף מ"ב א' לעיני כהן משוח מלחמה בלא שמן המשחה בזמן בית שני לא היה שמן המשחה עי' יומא דף נ"ב ב', וגם דלמלחמת רשות צריך רשות ב"ד, וכן יל"ד מדין מלחמה בלא מלך וכדהעיר רבינו שליש"א להלן בסו"ד.

1. עי' רמב"ם ריש פ"ה מה' מלכים.

2. עיי' דברים כ"ג י"ג-י"ד וברמב"ם ה' מלכים פ"ו הי"ד-ט"ו.

3. ע"ע עירובין (י"א ד' דברים פטרו במחנה, ועי' בחזו"א (או"ח ס' ק"יד סק"א) שכתב, ואפשר דד' דברים שפטרו במחנה אינו אלא במלחמת כל ישראל מלחמת מצוה או רשות ע"פ מלך וסנהדרין, אבל גייס העומד על עיד ובני העיר יוצאין להדפס ולהציל, אף

גליון זה יוצא בזכות ידידנו הרב"ג ר' יואל לעפקאוויטש שליט"א וויליאמסבורג יז"ר שייצא להצלחה ברו"ג ולחיות נחת מכל יוצ"ת.

הגליון הבא יעסוק אי"ה בסימן
שי"ז ס"ג - ס"ז

ואפי' ספק פקוח נפש, וכאן אם יעשו מלחמה הרי יש סכנה שיהרגו מהם, ומה גורם לחיובם והיתרם בזה. וצ"ת. - ענין היתר ליהרג במלחמה שו"ר בחי' מרן רי"ז הלוי על התורה דף ט"ז.⁵

ג) ואולי י"ל בזה חידוש. על פי גמ' סנהדרין ק"ז א', ואר"א ר' בקש דוד

לעבוד ע"ז שנאמר ויהי דוד בא עד הראש, ואין ראש אלא ע"ז, פגש חושי הארכי וא"ל וכו' מלך שכמותי יהרגנו בנו מוטב שיעבוד ע"ז ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא [ולא יתרעמו על מדותיו של הקב"ה, יעו"ש רש"י].

ובחזו"א סנהדרין סי' כ"ד סק"ד בן בגדרי הע"ז שם אי חשיב כעובד מאהבה ומיראה דנחלקו בזה. ופירש הגמ' כפשוטה⁶. ומבואר מדברי הגמ' דאיסור ע"ז נדחה מפני חילול השם. [וכנראה ס"ל דלא מהני לכוון ליבו לשמים אכה"ג, ואפי' לומר זאת קודם לפני עדים. ועי']. והוא דין מחודש. וכן שמעתי בשם רבנו החזו"א שאמר כן מאותה גמ' שהותר איסור ע"ז מפני חילול השם.

[וכ"ה הגמ' קידושין מ' א' נוח לו לאדם שיעבור עבירה בסתר ואל יחלל שם שמים בפרהסיא שנאמר וכו' והתם אע"ז קאי. ועיין ילקוט שמעוני על קרא דיחזקאל שם⁷].

והנה נמצא לפי זה דאיסור חלול השם חמיר מע"ז [ומה שכתב הרמב"ם פ"ה מיסודי התורה דע"ז חמורה מהכל י"ל. ואולי משום דאית בה חלול השם נמין]. וברור דפקוח נפש אינו דוחה חילול השם, וכ"ה בתשובות הרי"ד סי' נ"ג⁸. ועיין במכתב מרן [החזו"א] ז"ל הנדפס בקובץ אגרות א' ר"ב⁹. ויל"ע בפירוש רבינו יונה למסכת אבות ד' ד'¹⁰ (ותליא בפירוש דבריו)¹¹.

ד) והנה אי דחי חילול השם לע"ז לכאורה דחי גם לאינך עבירות ואפי' דיהרג ואל יעבור דלא הו"ו כע"ז, ועי' לענין רציחה [שוב הראני הג"ר אברהם פולק שליט"א דברי רמב"ן סוף פרשת אחרי מות, יזכירו אותה (גילוי עריות) אחר ע"ז ולפני שפיכות דמים. ויל"ע בסוגיא דסוף פרק בן סורר ומורה¹². ולע"כ. ועי' רמב"ן שמות כ' י"ג¹³].

ויתכן דמה שכתבו קמא¹⁴ בענין ההורגים עצמם בשעת השמד וכן זולתם מפקד שלא יעמדו בנסיין הוא משום האי טעמא דמניעת חילול השם. ועיין שלא בשעת השמד.

והנה דין זה יתכן גם למנוע חילול השם דאחרים, וברמב"ן שמות ל"ב כ"ז

דבר שבת

רבינו הגדול מרן הגר"ד לנדו שליט"א

עברו ושוונו וכו' והרגו וכו' כתב דהיה שם הוראת שעה לקדש השם כי מי התרה בהם¹⁵. וכל זה לקידוש השם אבל למנוע חילול השם י"ל דלא היתה הוראת שעה¹⁶.

ומצאנו במלכים ב' י' שלמען הרוג את עובדי הבעל עשה יהוא תקרובת לבעל. יעו"ש. [וע"ש מצודות]. ומיהו

יתכן שלא יעבדוהו אחר כך. - העירוני מגמ' יבמות ע"ט א' שהרגו בני שאול מטעם חילול השם. וי"ל. [ויל"ע בהלכות שמחות למהר"ם מרוטנבורג סי' פ"ט ודו"ק. ויל"ע במאמר קידוש השם להרמב"ם, ולע"כ].

ה) ולפי זה י"ל דבכל הנך נמי הו"ל מניעת חילול השם. דהינו מה שהעבירו על הדת בזמן יונים, שנתחלל שם שמים ע"ז, וכן בעיר הנידחת שיש עיר שעובדת ע"ז, וכן יתכן שהיה זה מה שיצאו בימי יהושע לצבא על ב"ג וב"ר שבנו מזבח, שגם זה היה חילול השם. ועל כן שרי וחייבים למסור הנפש עבור זה שהרי אפי' רציחה הותרה משום כך. ודו"ק.

ו) ואמנם בבית הלוי ח"ב (דרוש י"ג) פירש הגמ' הנ"ל בסנהדרין בענין אחר, דהכוונה שבקש להשתחוות לשמים במקום שהיה ע"ז ועי' כן יסברו שעבד ע"ז. ואייתי לה סוגיא דסנהדרין ס"א, דחזא אנדרטא והשתחוה לה דבלא קבלה עלה באלוה לאו כלום הוא, [ואף בידוע שהיא ע"ז]¹⁷.

ואם כן אין כאן ענין דע"ז אלא חילול השם, וסבר דוד המלך ע"ה דעדיף למעט בחילול השם. אבל ע"ז ממש לא הותרה. ולפי זה אין מקור מהגמ' הנ"ל לדין זה. ומיהו לשון הגמ' בקש דוד לעבוד ע"ז, ואולי משתחוה לפני הפסל ממש שאני. וצ"ב.

ובעיקר הדבר המהרש"א בחדושי אגדות פירש הגמ' שם בענין אחר, ולפי זה אין לזה שייכות לענין ע"ז.

- במלחמות חשמונאים יל"ע בלשון הרמב"ם. - העירוני דאם נהרגים ע"י יהרג ואל יעבור הו"ל כצד הצורך¹⁸ [ויל"ד בגדרי המלחמה בזה בלא מלך¹⁹ ויל"ע רמב"ם].

- מלחמת ישראל בכני בנימין²⁰ לכאורה דכותה היא [ויל"ע במשפט החרם לרמב"ן ובפירוש התורה שלהי ויקרא]. וצ"ע בקראי היטב ול"ע. [אף שבני בנימין התחילו לכאורה הוה תליא בישראל]. [וע"ע ח' הגר"ד ל שבת סי' ח' אות ט'].
□□□

(ומדינא דמס' נזוה אין רא') ואת"ל דליבעד איסור קל תמורת חמור ממנו אין בזה לפנ"ע {א"כ} מאי לפנ"ע {איכא בהא}, הא אי לא {היב לי' יטול} נפש, ואי {ההורג} והעובד ב' אנשים {ל"ק}. שו"ר בהגר"א סי' קנ"ז סק"ז, ועי"ש.

13. דכתב, הנה צויתך להודות שאני בורא את הכל בלב ובמעשה, אם כן השמר פן תחבל מעשה ידי ותשפוך דם האדם אשר בראתי לכבודי ולהודות לי בכל אלה.

14. וז"ל בית יוסף (יו"ד סי' קנ"ז) שכתב, וכתוב בארחות חיים (סי' ד' הל' אהבת השם אות א) בבראשית רבה דורש ואך את דמכם לנפשותיכם וגו' אזוהה לחונק את נפשו יכול אפילו כהנני מישאל ועזריה תלמוד לומר אך פירוש שבשעת השמד יכול למסור עצמו למיתה ולהרוג את עצמו אם הוא ירא שלא יוכל לעמוד בניסיון וכן יכול אפילו כשאלו בן קיש שאם ירא שמת יעשו לו יסורים קשים שיכול למסור עצמו למיתה תלמוד לומר אך. ומכאן מביאין ראייה השוחטים התינוקות בשעת השמד ויש אוסרים וכו'. עכ"ל ועי"ש. וע"ע בקינות לת"ב קינה כ"ב.

15. וז"ל שימו איש חרבו על ירכו. היו עובדי העגל רבים ולא יוכלו להביאם לב"ד, על כן צוה לכל בני לוי לחגור חרבים, על דרך מה שאמרו רבותינו (סנהדרין מה): שאם אין אתה יכול להמיתו במיתה האמורה בו אתה יכול להמיתו בכל מיתה שתוכל. והנה זה הוראת שעה לקדש השם, שלא היתה בהם התראה, כי מי התרה בהם, אבל היו בני לוי מכירים באלו הנהרגים שהם היו עובדי וכו' יעו"ש.

16. היינו דגם בלא הוראת שעה הוה שרי, ולא הוצרכה אלא כדי להתיר רציחה למען קידוש השם.

17. ורשום כאן עוד. ועי' רש"י שם, ואפי' היה יודע וכו'. [ועי' תוס' רבינו פרץ בספר חמרא וחיי דף ס"ה ד"ה הואיל, ותדע דאמרין לעיל אי קסבור ב"ה היא וכו' הא אם יודע שהיא ע"ז וכו', יעושה"ט. ודו"ק]. ויל"ע במשתחוה לפני הפסל ממש.

18. דבכה"ג יוצאין למלחמה עי' גמ' סוטה דף מ"ד ב' וברמב"ם ריש פ"ה מה' מלכים.

19. עי' תנ"י סנהדרין פ"ב מ"ד לענין מלחמה בלא מלך, ועי' רמב"ן פ' ויחי מ"ט-י לענין מלכות חשמונאים.

20. ספר שופטים פ"ט ופ"כ.

5. [עמ' ב'] על הפסוק וזולו עם חרף נפשו למות כתב, על מש"כ החינוך במצוה תכ"ה דמצות החרם תחרימם נדחית מפני סכ"נ, והמנ"ח הקשה ע"ז דהרי כל מלחמה אית בה סכ"נ ומ"מ מצוה להלחם עמהם ובע"כ מצוה זו שאני עיי"ש בדבריו, וכתבתי ע"ז דזה דאין משגיחין במלחמה על סכ"נ זהו מדיני מלחמה, דהרי יוצאין גם למלחמת הרשות אף שאין שם מצוה כלל, וכו'.

6. ודלא כהמהרש"א והביה"ל שהובאו לקמן אות ו'.

7. איתא בילקו"ש (יחזקאל ש"ס), מצינו שויתר הקדוש ברוך הוא על עבודת אלילים, ולא ויתר על חלול השם שנאמר ואתם בית ישראל וגו' איש גלוליו לכו עבדו וגו' ואת שם קדשי לא תחלו.

8. דכתב, וכל זה כשהגויים מתרמים וסוברים כי באמת נשבעים אבל אם הדבר ידוע להם כי לשקר הם נשבעים אין לך חילול שמים גדול מזה, ולא מבטיח על עיסקי ממון שהוא אסור אלא אפילו על עסקי הצלת נפשות הוא אסור. ועיי"ש שהוכיח כן מדינא דערקתא דמסנא דבפרהסיא יהרג ואל יעבור.

9. דכתב, ובכלל אם הגידון לביטול השבת הוי כחילול השם, ובחילול השם יש דין יהרג ואל יעבור.

10. דכתב שם, ואמרו במסכת סנהדרין שאפי' על ערקתא דמסנא יהרג ואל יעבור לא על דרך חיוב יש לו ליהרג על זה. כי עושה מצוה שמקדש את השם ית' וקונה עולמו בשעה אחת. אבל בשלשה דברים כל אדם חייב ליהרג עליהם: ואם יעבור ולא יהרג הוא עון פלילי עבדות כוכבים ושפיכות דמים וגו' וחלול השם בפרהסיא. עונשו גדול מכל אלו הג' וכו', וזהו ששינוי כל המחלל שם שמים בסתר מדבר בדברים שהן בעצמן חלול השם כמו עבודת כוכבים וכו' וכמו כן הנשבע לשקר בשמו של הקב"ה.

11. ורשום כאן עוד בזה"ל. - סנהדרין כ"ו ב' אוכלי ד"א, מקבלי צדקה מן הנכרים דהוה חילול השם, ואמרין שם דחיותה שרי. [דוחי בהם כתיב, נמ"י]. וי"ל. - יל"ע ש"ך יו"ד רל"ב ל"ה בשם היש"ש דשרי כשהוציא התנאי בלחש. אף דאיכא חילול השם. ויל"ד.

12. כנראה הכוונה למש"כ שם (ע"ד ב'), רבא אמר הנאת עצמן שאני דאי לא תימא הכי הני קוואקי ודימוניקי היכי היבינן להו אלא הנאת עצמן שאני. וכתוב שם בגליין (ע"פ השלמות מסבכרא), היכי היבינן להו. בידים, ומשום לפנ"ע (כן כ' בחי' הר"ן ול"ע). ואת"ל דרציחה חמירא מע"ז בב"ג